

VALORIFICAREA TRADIȚIILOR NAȚIONALE ÎN OPERELE LITERARE

Aurica NICOARĂ,

prof. la Școala Gimnazială „Mihail Sadoveanu”, Galați, România,
auranicoara@yahoo.com

Summary

The purpose of reading goes far beyond the objectives set out in school curricula. The formation of abilities to discover literary and non-literary texts are essential in the intellectual development of children. Outlining the first elements of the student's cultural profile is a goal that can be achieved by knowing the literary texts that should be a common cultural core at the level of generation and between generations. The issue of the text is circumscribed depending on the dimension assigned to it in the process of forming the reader: the function of reading support, but also the value of artistic creation or cultural object. The valorization of traditions in literary works requires the presence of didactic approaches meant to inscribe the text in the cultural context that generated it or in the cultural horizon that it re-creates and to put the proposed text for reception with other texts.

Keywords: *reading, tradition, culture.*

Într-un eseu consacrat istoriei lecturii, Alberto Manguel evocă o serie de gesturi simbolice prin intermediul cărora lectura le poate fi prezentată copiilor ca o interiorizare necesară a semnificațiilor textelor. „În fiecare societate cu știință de carte, a învăța să citești este ceva ce ține de o inițiere, o ieșire printr-un ritual, din starea de dependență și comunicare rudimentară. Copilul care învață să citească capătă acces, pe calea cărților, la memoria colectivă și astfel, se familiarizează cu un trecut comun, pe care el sau ea îl înnoiește, într-un grad mai mare sau mai mic, cu fiecare lectură”¹.

Rostul lecturii depășește cu mult obiectivele formulate în programele școlare. Formarea unor capacități de descifrare a textelor literare și non-literare este esențială în dezvoltarea intelectuală a copiilor. Realizarea acestui deziderat se bazează pe dezvoltarea capacității copiilor de a construi sens la

¹ Alberto Manguel. *Istoria lecturii*. Traducere din limba engleză de Alexandru Vlad. București: Editura Nemira, 2011, pp. 89-90.

nivelul propoziției, frazei, textului, dar și de identificare a ideilor principale și secundare.

Conturarea primelor elemente ale profilului cultural al elevului reprezintă o finalitate ce poate fi atinsă prin cunoașterea textelor literare care ar trebui să constituie un nucleu cultural comun la nivel de generație și între generații, idee susținută de Alina Pamfil care consideră că este necesară „structurarea unui ansamblu” compus din modele de acțiune, de comportament, de gândire comune, dar și de prezența unei galerii de referință cu eroi, istorii și tipare verbale împărtășite”².

Valențele formative ale literaturii contribuie la dezvoltarea personală a elevilor, lectura creațiilor literare permițând cunoașterea și înțelegerea trăirilor, experiențelor și lumilor reprezentate prin opere conducând la auto-cunoaștere și înțelegere a propriei deveniri, a propriilor emoții, dispoziții, abilități, limitări, prejudecăți, a ceea ce înseamnă să fii o ființă umană contribuind la dezvoltarea simțului responsabilității față de sine și față de alții, capacitatea de manifestare a compasiunii, abilitatea de a înțelege și de a te raporta la trăirea emoțională a celuilalt, de a-ți stăpâni dispozițiile afective.

Problematica textului este circumscrisă în funcție de dimensiunea care i se atribuie în procesul de formare a cititorului: funcția de suport al lecturii, dar și valoarea de creație artistică sau de obiect cultural. Valorificarea tradițiilor în operele literare pretinde prezența unor demersuri didactice menite a înscrie textul în contextul cultural care l-a generat sau în orizontul cultural pe care îl re-crează și să pună textul propus spre recepție cu alte texte. „Situarea creațiilor în contextul producerii lor”, este de părere Alina Pamfil. „Se impune în cazurile în care acestea au fost compuse în perioade culturale necunoscute elevilor, durate ce se cer în consecință, conturate prin secvențe explicative”³.

Opera literară, așa cum este definită de Constantin Șchiopu, este „un complex de sensuri și semnificații care se cer interpretate, descifrate, clarificate și înțelese. Pentru determinarea lor hermeneutică se apelează la diverse discipline auxiliare: istorie, filosofie, psihologie, mitologie, semiotică, poetică etc. Perspectiva istorică, filosofică, psihanalitică, semiotică, mitologico-arhetipală – toate servesc pentru atingerea aceluiași obiectiv: explorarea complexului semantic al operei literare”⁴.

² Alina Pamfil. *Limba și literatura română în școala primară*. Chișinău: Art, 2016, p. 252.

³ *Ibidem*, p. 265.

⁴ Constantin Șchiopu. *Metodica predării literaturii române*. Pitești: Ed. Carminis, 2009, p. 39.

Exemple ce susțin ideile afirmate sunt înscrierea „Plugușorului” în cadrul sărbătorilor de Anul Nou, dar și în contextul unei civilizații pentru care munca pământului și roadele lui erau esențiale și înscrierea legendelor în contextul gândirii arhaice, tradiționale ce explică apariția unor fenomene naturale prin intervenția ființelor supranaturale. Ion Creangă povestește în partea a doua a „Amintirilor din copilărie” mersul cu uratul, relatând peripețiile lui Nică și ale tovarășilor săi în seara de Sfântul Vasile când merg „cu plugul”. Creangă povestește întâmplările provocând un haz irezistibil, pornind chiar de la enumerarea obiectelor pe care copiii le folosesc la urat, ca prin acumulări să atingă cota maximă atunci când, în urma neînțelegerilor dintre ei („Acela nu sună coasa, căi frig; celuia că-i îngheață mânele pe cârceie; văru-meu Mogorogea cu vătraiul subsoară se pune de pricină că nu ură”), hotărâsc să improvizeze: „Ură tu, măi Chiriece, zic eu lui Goian; și noi măi Zaharie, să pufnim din gură ca buhaiul; iar iștilalți să strige: hăi, hăi!”. Popasurile la cele două gazde devin un fel de confruntări aprige între dorința copiilor de a respecta o tradiție și atitudinea ostilă a gazdelor, totul terminându-se de fiecare dată cu o fugă zdravănă determinată de spaimă. „Amintirile” sunt o evocare a satului tradițional, un tablou fidel al unei lumi trăind în spiritul obiceiurilor fixate printr-o existență multimilenară.

„Legenda rândunicii” de Vasile Alecsandri se bazează pe o povestire folclorică, poetul intervenind însă în datele inițiale ale textului folcloric combinându-l cu o altă credință populară, cea a Zburătorului. Legenda în sine explică apariția rândunicii dintr-o tânără care s-a prefăcut în pasăre ca să scape de îmbrățișarea zburătorului, lăsându-i în mână haina ei subțire, transformată la rândul ei în floarea cunoscută sub numele de rochița-rândunicii. Alecsandri depășește însă intenția explicativă și mută centrul de interes al poeziei de la cauza transformării la circumstanțele acesteia.

Un alt exemplu îl constituie romanul „Baltagul” de Mihail Sadoveanu care i-a determinat pe mulți comentatori să îl considere o continuare a baladei populare „Miorița” prin prisma mottoului „Stăpâne, stăpâne/ Mai cheamă ș-un câne...” Personajele romanului și-au continuat „datinile lor de la începutul lumii”. Tema romanului fiind obiceiurile păstorești, există destule pagini sublime închinată tradiției pe care oamenii din această insulă de nemurire au ridicat-o la rangul de lege. Cele două personaje, Vitoria și Gheorghită, refăcând traseul parcurs de Nechifor, traversează nu doar un spațiu, ci și un itinerariu al vieții: la Borca iau parte la un botez, la Cruci „a dat de nuntă”, iar drumeții sunt invitați să bea „în cinstea feciorului de

împărat” – aluzie transparentă la vechea orăție de nuntă despre care scria Dimitrie Cantemir în „*Descriptio Moldaviae*”. Și cum fiecare căsătorie constituie o repetare a apariției primei perechi a lumii, muntenii păstrează calendarul „cel vechi de la începutul lumii pe care Domnul Dumnezeu l-a dat lui Adam”. În final se săvârșește, la Sabasa, ritualul înmormântării osemintelor lui Nechifor. Cuvintele muntencei, „Îi fac toate slujbele rânduite, ca să i se liniștească sufletul”, o apropie de personajul antic Antigona din tragedia cu același titlu de Sofocle. Detaliile ritualului funerar – car cu boi, ceteră, buciumași, bocitoare, pânza care semnifică „podurile” din „drumul” mortului – țin de un timp străvechi și emană din fondul spiritual autohton.

„Nunta Zamferei” de George Coșbuc fusese scrisă cu intenția de a face parte dintr-o proiectată epopee cu motive populare, din care nu au rămas decât câteva fragmente. Acestea i se adaugă „Moartea lui Fulger”, amândouă vorbind despre evenimente capitale din viața satului, cum sunt nunta și ritualul înmormântării. „Nunta Zamferei” transfigurează, într-o atmosferă de basm, ceremonialul nunții țărănești. Personajele situează epicul poeziei în limitele tradiției și basmului, nuntașii fiind crai și împărați: bătrânul Gru, cu nume baladesc, și Ținteș, cel cu „trainic rost”, și Bardeș, „cel cu adăpost prin munți sâlhui”, dar și un Peneș-împărat, un Paltin crai, Mugur-împărat și Barbă-Cot, piticul, personaje ce amintesc de lumea basmului românesc, cu feți-frumoși, regi și sfetnici. Ceremonialul nunții, hiperbolizat, este țărănesc. Cum nunta e un eveniment deosebit în viața satului, la sărbătoare participă întregul sat, dar și nuntași din satele vecine.

În concluzie, alături de competența comunicativă, cea de exprimare culturală reprezintă una dintre competențele-cheie ce trebuie dezvoltate copiilor. Prin intermediul limbii, elevii își formează și dezvoltă identitatea lingvistică, iar prin literatură, ei acced la patrimoniul spiritual al poporului din care fac parte. Dacă vom continua să ignorăm tradițiile, credințele care ne-au definit ca neam, acestea vor intra curând în negura uitării în ritmul galopant al globalizării, vom fi lipsiți de vocea care ne face distincți în concertul multiculturalității din spațiul contemporan al Europei. Ceea ce ar fi păcat, căci românii resimt puternic nostalgia spațiului natal, a tradițiilor aparținând locului în care au copilărit, în care s-au format ca oameni. Întâlnirea cu ceea ce este specific românesc le conferă energie reprezentând surse de legitimare a apartenenței lor la o comunitate.